

АНДРІЯН КАЩЕНКО

(ДО 20 РІЧНИЦІ З ДНЯ СМЕРТИ)

Двадцять років тому, 29 березня 1922 року, з-над берегів Дніпра розлетілась по Україні і глибоким смутком охопила українське громадянство тяжка звістка про смерть нашого відомого, талановитого історика й письменника Андріяна Кащенко.

А. Кащенко походив з Катеринославщини. Народився він 2 жовтня 1858 року біля Олександрівського в родині дрібного українського діляча-хуторянина. Освіту здобув у Катеринославській гімназії, згодом служив у війську офіцером, а потім — урядовцем на залізниці. Отже ціле життя своє провів у своїй любій Катеринославщині, або, як він романтично називав її, на Січеславщині, і брав тут живу участь в українському русі.

Бувши відданим українським патріотом, він особливо цікавився місцевою старовиною, повною пам'яток і споминів про славетну Запорозьку Січ. Він дуже любив своє Запоріжжя і добре знав усі ті місця, де колись вирували січові братчики.

Робітником культури і вправним майстром пера став А. Кащенко ще у 80-х роках минулого століття. Почав писати і друкувати в місцевих часописах різні перекази про минуле та взагалі про цікаві явища народного життя, які він дбайливо збирав у народі і старанно вивчав. 1883 р. він написав перше своє оповідання «Жар-птиця» і видрукував його під прибраним ім'ям А. Торішнього. Це була майстерно оброблена народня історична казка.

Дедалі більше розгортаючи творчу діяльність, Андріян Кащенко почав збагачувати нашу літературу багатьма оповіданнями й повістями, в яких приступно й художньо розповідав про старі часи на Україні, про видатні події й визначних людей нашого багатого й славетного минулого. Заслужену популярність здобули на Україні такі його твори, як «Борці за правду», «Під Борсунем», «У запалі боротьби», «Зруйноване гніздо», «Славні побратими», «Прогетьмана козацького Самійла Бішку», «Кость Гордієнко-Головка» та ціла низка інших.

Написав він також велику історію Січі-Матері під назвою «Оповідання про славетне військо Запорозьке Низове» і багато дрібніших книжечок про ті землі, де була легендарна Січ і жили запорожці. Зокрема з'явилась низка його оповідань для дітей: «Мандрівка на Дніпрові пороги», «З Дніпра на Дунай», «Великий Лут Запорозький», «На руїнах Січі», «Запорозька Слава» тощо.

З книжок А. Кащенко найширші кола нашого народу пізнавали українську історію, повну героїчної боротьби за волю проти неспокійних, ненажерних сусід-загарбників — поляків і молдавів. Довідувалися тут про Хмельницького, Гуна, Кривоноса, Сірка, Дорошенка й інших народніх героїв. Ці твори будили, формували й загартовували національну свідомість в нашому суспільстві, виховували в належному спрямованні й духово озброювали покоління.

Саме в цьому — величезна заслуга А. Кащенко.

Цікавився А. Кащенко й тематикою новіших часів. Із цих його творів особливо відомі стали драма «На провесні», комедія «Зоря нового життя», оповідання з часів першої революції в Росії (1905—07 рр.) — «Тяжкий гріх», «Перерід», «Зоряно» й інші. Ідейною настановою їх було якнайглибше збудження гідності серед українців, заохочення до відданої праці для рідного краю, вказування шляхів, куди саме йти та як порвати московські кайдани.

Писані з ширим почуттям, сюжетно міцні, дбайливо опрацьовані і приступні для найширшого кола читачів книжки А. Кащенко виходили численними накладами, розповсюджувались десятками й сотнями тисяч. Їх буквально перехоплювали з рук до рук і зачитували, як то кажуть, до дірок. Особливо під час Великої Національної Революції (в роки 1917—1921) ці твори стали настільними книжками в кожній хаті хоч трохи письменного українського селянина.

9 листопада 1918 р. українське громадянство Катеринославщини урочисто відсвяткувало 60 років з дня народження й 35 років з початку письменницької діяльності свого талановитого земляка-січеславця. Свято це було гідно відзначене і по всій Україні.

Останні роки життя Андріян Кащенко тяжко хворів. Він лежав прикутий паралічем до ліжка, не маючи змоги ні писати, ні читати. А йому так хотілося написати ще про останні, найновіші часи українського руху та української державності! Ширій український патріот не міг примиритися з тим дивним ладом, який запроваджували на Україні жида й большевики, не міг спокійно стерпіти всіх тих знущань над рідним народом і силкувався піднести бунтівний протест. Але сувора доля не судила здійснитися його задумах і пориванням. Видатний «народній сіяч», визначний учитель кількох поколінь українства зійшов у могилу.

За часів большевицького панування на Україні заборонено було не лише читати його твори, але й згадувати саме ім'я А. Кащенко. Большевики боялись його — це ще один яскравий доказ надзвичайної впливовості А. Кащенко. Тим сильнішою постаттю виглядає він, тим дорожчий він для нас. І твори його незабаром знову з'являться серед наших читачів, і славне ім'я його завжди житиме серед нашого народу.

Є. ОДРИНА.